

СУДОВЫ ПРАЦЭС

на справе аб зладзеяннях нямецкага-фашистскіх захопнікаў
у Беларускай ССР

ВЯЧЭРНЯЕ ПАСЕДЖАННЕ 14 СНЕЖНЯ

ГОМЕЛЬ, 14 снежня (БЕЛТА). У канцы рагішнага і ў пачатку вячэрняга паседжання 14 снежня працягваўся допыт генерал-лейтэнанта нямецкай арміі Кульмера і выкліканых па яго справе сведак. У ходзе судовага следства было ўстаноўлена, што Кульмер зверстраваў у Бабруйску, Быхаве, Бранску, Волхаве і другіх часоў акупіраваных совецкіх гарадах. Гэтыя гарады разбураны падначаленымі яму войскамі. Камандуючы 296 пяхотнай дывізіі, ён загадаў стварыць у раёне Жыздры, Калужскай вобласці, «мёртвую зону»: знішчыць усе населенныя пункты, затаптаць у зямлю спецыяльнымі каткамі няўбранныя пасевы. Затым яго дывізія быў разбурана і горад Жыздра.

Пракурор: З якой мэтай вытворала ся знішчэнне населеных пунктаў, маёрасці, угон мірнага насельніцтва?

Кульмер: Неабходна было стварыць паласу з невыноснымі ўмовамі для наступаючай Советскай Арміі.

Пракурор: Інакш кажучы—стварыць «мертвую зону»?

Кульмер: Да.

На загадах Кульмера такая-ж «мёртвая зона» стваралася ў раёне Дзядзькаўска—Людзінава. Тут ён выкарыстаў мірнае насельніцтва ў якасці «жывога заслону» ад наступаючых совецкіх войск. У раёне горада Рагачоў Кульмер пад пагрозай смерці мабілізаваў на будаўніцтва абарончых нямецкіх умацаванняў мірнае насельніцтва.

Выкрыты ва ўсіх гэтых злачынствах, Кульмер прызнаў сваю віну, але імкнуўся адмаўляць, што яго дывізія пры адступленні з Жыздрынскага раёна атруцила ваду ў студнях населеных пунктаў. Аднак ён быў выкрыт сведкамі.

Сведка I. Параносенкаў паказаў:

— 10 сакавіка 1943 года ў нашу вёску Мужыціна прыбыў штаб Кульмера. Еалі немцы пад націскам Советскай Арміі началі адступаць, яны спалілі ўсю вёску і пасевы. Усе студні немцы па загаду Кульмера атруцілі, жывёлу знішчылі з кулямётамі, а затым трупы абсыпалі ядавітым парашком. Насельніцтва была ўгнана ў «лагеры смерці».

Затым быў дапытан генерал-лейтэнант Куроўскі. Прыйнаўшы на пачыненні следстве сябе поўнасцю вінаватым, ён на судзе заяўві, што «не памятае», якія ён аддаваў загады, камандуючы 110-й нямецкай дывізіі і іншымі

частцямі гітлераўскай арміі. Ён нават «забыў» прозвішчы камандзіраў сваіх палкоў. Стварэнне «мёртвых зон» імкнуўся растлумачыць як «выраўніванне фронта» і «ухіленне перашкод» для... артылерыйскага абстрэлу. Нават стварэнне «лагераў смерці» у раёне Азарычы Куроўскі «растлумачыў» на судзе сваім жаданнем «палешыць умовы жыцця для мірнага насельніцтва». Ён не адмаўляў, што месца для ўсіх 4-х азарыцкіх лагераў ён выбраў сам.

Пракурор: З якой мэтай ствараліся гэтые лагеры?

Куроўскі: Каб скапіўшуюся вялікую колькасць мірнага насельніцтва перадаць Чырвонай Арміі (смех у залі).

Пракурор: Сярод заключаных у лагеры 10 тысяч старыкоў, жанчын і дзяцей былі і хворыя?

Куроўскі: Да, гэта былі розныя хворыя, у асноўным — тыфозныя.

Пракурор: Чаму тыфозных хворых накіроўвалі ў лагеры разам са здаровыми?

Куроўскі: Каб не распаўсюджваўся тыф сярод нямецкіх войск.

Пракурор: Значыць, вы імкнуліся знішчыць як мага больш мірных совецкіх людзей, каб пазбавіцца ад іх?

Куроўскі: Быў намер вызваліцца гэтым способам.

Пракурор: Па шляху следвання камон да лагераў была расстраляна незлічоная колькасць мірных людзей?

Куроўскі: Да.

Пракурор: Мірнае насельніцтва і ваеннацапонная выкарыстоўваліся вами на будаўніцтве нямецкіх абарончых збудаванняў пад артылерыйскім абстрэзам?

Куроўскі: Да.

Пад перакрыжаваным допытам Куроўскі далей паказаў, што па распрацаваному ім плану быў разбуран горад Істра з яго каштоўнейшымі архітэктурнымі помнікамі. Па яго загаду ў мірнага насельніцтва забіралася ўся зімовая вонратка для аблундыравання нямецкай арміі. Ён арганізаў карніз экспедыцыі ў Маскоўскай, Бранскай, Калужскай, Гомельскай, Магілёўскай і Палескай абласцях, у час якіх вытвораліся масавыя расстрэлы мірных совецкіх грамадзян, а населеныя пункты спальваліся.

Пракурор: Вы з'яўляецца, значыць, віноўнікам усіх гэтых злачынстваў?

Куроўскі: Да.

На гэтым вячэрніе паседжанне за канчавацца.

РАНІШНЯЕ ПАСЕДЖАННЕ 15 СНЕЖНЯ

ГОМЕЛЬ, 15 снежня. (БЕЛТА). На ранішнім паседжанні ўскрыліся новыя зладзеяніні гітлераўцаў у г. Істра і Істринскім раёне, Маскоўскай вобласці. Арганізаторы гэтых злачынстваў на чале з генерал-лейтэнантам Куроўскім сядзяць на лаве падсудных. З аглошаных дакументаў і паказаній сведкаў выявілася, што з першага ж дня акупацыі г. Істра началіся павальныя грабяжы і масавыя расстрэлы мірных совецкіх людзей. Акупантамі спынялі людзей на вуліцы і, зняўшы з іх цэплую вонратку, расстрэльвалі. Гітлераўцы адабралі вонратку і ў хворых гарадской больніцы, а хворых выкінулі ў халодны падвал. Выконваючы злачынны план, распрацаваны падсудным Куроўскім, гітлераўцы за некалькі дзён даўшчэнту разбурылі Істру. Яны знішчылі 1.084 дамы, узарвалі электрастанцыю, ще юную і мэблевую фабрыку, воданасосную станцыю, 8 вялікіх магазінаў, 3 дзіцячыя сады, 4 школы, кінатэатр, багатую гарадскую бібліятэку, парткабінет, дом-музей Чехава. Ад квітненчага горада вышадкова ўцалеў толькі адзін невялікі дом.

Нямецкія бандыты знішчылі таксама выдатныя гістарычныя помнікі рускага народа—выдатныя Нова-Іерусалімскі манастыры, заснаваны яшчэ ў 1656 годзе патрыярхам Ніканам. Загінулі манументальны будынак Вацкесенскага сабора і некалькі цэрквяў гэтага манастыра, падбудаваных яшчэ пры Пятым I-м. Характэр разбурання ўказанаў архітэктурных помнікаў, узрыў вежы, надворнай царквы і Вацкесенскага сабора паказвае, што гітлераўскія грамілы злонамерна імкнуліся знішчыць усё найбольш яркое і каштоўнае ў гэтым выдаўчым помніку рускай нацыянальнай культуры. Вялікая колькасць рэлігій і каштоўней-

шых дакументаў XVII і XVIII стагоддзяў гітлераўцы вывезлі ў Германію. Ствараючы «зоны пустыні», нямецка-фашистскія акупантамі знішчылі каля 150 населеных пунктаў Істринскага раёна, а 4.000 мірных жыхароў пад канвоем пагналі на перадавую пазіцыю ў якасці «жывой заслоны» ад наступаючых частці Советскай Арміі. Толькі дзякуючы імкліваму абходнаму манеўру совецкіх войск удалося выратаваць гэтых мірных грамадзян, а населеныя пункты спальваліся.

Пракурор: Вы з'яўляецца, значыць, віноўнікам усіх гэтых злачынстваў?

Куроўскі: Да.

На гэтым вячэрніе паседжанне за канчавацца.

Старшыня трывунала: Што вы можаце сказаць у сваё апраўданне?

Куроўскі: Я могу толькі сказаць, што ёсць гэта з'яўляецца цяжкім злачынствам. Суд дапытаў затым падпілкоўніка Білінга і маёра Карлсфельда—былы начальнікі аддзелаў штаба 110 нямецкай пяхотнай дывізіі. Іх паказанні дапоўнілі малюнак жудасных злачынстваў былога камандзіра гэтай дывізіі Куроўскага. Білінг асабіста ўзяў на расстрэл 60 совецкіх ваеннацапонных. Ён таксама распрацоўваў загады аб стварэнні «мёртвых зон», аб арганізацыі пад выглядам барацьбы з партызанамі карных экспедыцый супроты мірнага совецкага насельніцтва ў раёне Любани, Калінінскай вобласці, і ў раёне Азарычы, Палескай вобласці. Білінг разам з падсудным генерал-лейтэнантам Куроўскім арганізоўваў «лагеры смерці» ў раёне Азарычы.

Карлсфельд вытвораў многалікія расстрэлы мірных совецкіх грамадзян. На

паказанні пракурура: колькі ім расстрэляна совецкіх грамадзян, гэтыя стары член фашыстскай партыі заяўві:

— Па маіх загадах расстраляна многія людзей.

Пад перакрыжаваным допытам Карлсфельд прыйнаўся, што па яго загаду расстраляна ўсё мужчынскае насельніцтва вёскі Хізава, Камянскага раёна, Гомельскай вобласці.

ВЯЧЭРНЯЕ ПАСЕДЖАННЕ 15 СНЕЖНЯ

ГОМЕЛЬ, 15 снежня. (БЕЛТА). Суд перайшоў да допыту генерал-маёра былога нямецкай арміі, члена фашыстскай партыі з 1930 года Кольсдорфера. З'яўляючыся адным з главароў фашыстскіх банд «СА», ён садзейнічаў прыходу Гітлера да ўлады, удзельнічаў у акупацыі Францыі і ўторгся на тэрыторыю ССР у першы дзень вайны. Камандуючы рознымі частцімі нямецкай арміі, ён адразніваў выключным зверствам супроты мірных совецкіх людзей у раёнах Гарадзішча і Белае, Калінінскай вобласці. Пагэтаму гітлераўская камандаванне стварыла спецыяльную группу нямецкіх войск яго імені і пад яго камандаваннем.

Пракурор: Гэта група называлася вальным іменем «Кольсдорфер»?

Кольсдорфер: Да.

Пракурор: Колькі ваша група спаліла совецкіх гарадоў і сёл?

Кольсдорфер: 15 населеных пунктав.

Аднак, у ходзе судовага следства ўстаўнаўлівасць, што па загаду Кольсдорфера толькі ў Батурынскім раёне, Смаленскай вобласці, яго 254 палком, 110 пяхотнай дывізіі было спалена 85 населеных пунктаў, а мірнае совецкае насельніцтва або расстраляна або ўгнацана ў рабства. У веннапалонных і пазбаўленых прытулку мірных совецкіх грамадзян, не глядзячы на вялікія марозы, адбіралася ўся цепляка і абутак.

За жудасны злачынствы на часова акупіраванай тэрыторыі ССР Кольсдорфер быў занесен Надзвычайнай Дзяржаўнай Камісіяй у спіс ваеных злачынцаў.

Старшыня трывунала: Ці пацвярджаеце вы свае паказанні, дадзеныя на папярэднім следстве аб масавым знішчэнні падначаленымі вам войскамі мірных совецкіх грамадзян і ваеннацапонных, угоне совецкіх людзей на катаргу ў Германію, або разбуранні гарадоў і сёл, гісторычных і культурных помнікаў?

Кольсдорфер: Упачу.

Адвакат Каваленка: Зразумеўшы злачынныя харкатар гэтай вайны, якія вы практичныя выгады зрабілі для сябе?

Кольсдорфер: Я прыйшоў да пераканацца, што кожны ваеннаслужачы нямецкай арміі зрабіў так многа злачынстваў, што павінен неспі за іх персанальную адказнасць, каб у будучым больш ніколі і ніхто не рабіў такіх злачынстваў.

Затым паказанні суду дае аўбінаваччыны Ензен, былы камандзір артпала 110 нямецкай дывізіі. Ензен—доктар юрыдычных наукаў, стары член фашыстскай партыі. Дзякі зверствы над мірным совецкім насельніцтвам ён рабіў у Вільню, Невеле, Вялікіх Луках, Таропцы і ў іншых гарадах і сёлах—на ўсім шляху, дзе праходзіў яго полк.

У сваіх паказаннях суду ён імкнецца сваліць усю віну за свае злачынствы на вышэйшыя камандаванне, гестапа, на частці «СД» і «СС». Але яго ўбёрткі ні дараго не прыводзяцца.

Пракурор: Скажыце, гэта вы і ваш полк разграбілі маёрасць 160 калгасаў і калгаснікаў Вялікалукскага раёна.

Ензен: Гэта быў рэквізіцыі.

Пракурор: А якой міжнароднай канвенцыі прадугледжаны так званыя вайсковыя рэквізіцыі асабістай маёрасці насельніцтва? Гэта-ж грабежніцтва?

Ензен: Такой канвенцыі няма.

Пракурор: Па-вашаму рэквізіцыі, а нашаму аграблению. Аграбляць насельніцтва, забіраць у яго хлеб, жывёлу, вонратку, выгняць насельніцтва з дамоў—гэта не толькі грабежніцтва, але і бандызм.

Ензен: Гэта так. Я таксама такой думкі.

У выніку перакрыжаванага допыту і прад'яўлення неабвяральних доказаў выкryліся новыя злачынствы, якія рабіў Ензен. Гэта яго полк у горадзе Таропцы знішчыў усе прымысловыя прадпрыемствы і культурныя ўстановы. У кастрычніку 1943 года аўбінаваччыны Ензен загадаў свайму палку разбурыць усе населенія пункты на тэрыторыі Камянскага раёна, Гомельскай вобласці, і ўгнаць совецкіх людзей на катаргу ў Германію. Толькі ў сяле Задуб'е, Камянскага раёна, пры гэтым было расстраляна 57 мірных совецкіх грамадзян. 1500 ні ў чым не вінаватых грамадзян было расстраляна, замучана і спалена зажыва ў Таропецкім раёне.

Падсудны Ензен вінаватым сябе прызначыў.

На гэтым вячэрніе паседжанне за канчавацца.